

Prof. univ. dr. **Anastasiu Crișu**
Facultatea de Drept a Universității din București

Drept procesual penal. Partea generală

Ediția a 6-a, revizuită și actualizată

Editura
Hamangiu
2022

TITLUL AL VI-LEA. COMPETENȚA ÎN MATERIE PENALĂ

Capitolul I. Noțiunea de competență și formele ei procesuale penale

183. Jurisdicția penală și competența penală. Considerații generale. Jurisdicția în general este concepută ca facultatea sau puterea **de a aplica legea la un caz concret**, de a decide în conformitate cu legea asupra conflictului creat^[1]. Jurisdicția penală constă în puterea de a decide, conform legii penale, rezolvarea conflictului de drept penal sau, într-o altă definiție, este denumirea generică a competenței de a judeca a organelor judiciare^[2].

Jurisdicția, înțelesă ca puterea de a decide asupra conflictului de drept penal, este distribuită și se exercită prin **diferite organe** investite cu puterea jurisdicțională, astfel încât fiecare organ jurisdicțional poate exercita jurisdicția numai asupra unei anumite categorii de infracțiuni, într-o anumită fază a procesului și doar într-o circumscripție teritorială prestabilită.

Limitele exercițiului jurisdicției sunt stabilite prin intermediul competenței. Dacă jurisdicția constituie conținutul puterii judecătorești, **competența este măsura exercițiului jurisdicției.**

Prin intermediul competenței este determinată **capacitatea** pe care o au organele judiciare diferite de a exercita jurisdicția numai asupra unor cauze penale, într-o anumită etapă procesuală și într-o circumscripție teritorială^[3]. Competența disciplinează, ordonează exercițiul jurisdicției în funcție de anumite necesități de natură procesuală sau de administrare a actului de justiție.

Secțiunea 1. Noțiunea și importanța competenței în materie penală

184. Definiție. Competența este definită ca **sfera atribuțiilor pe care le are de îndeplinit, potrivit legii, fiecare categorie de organe judiciare în cadrul procesului penal**^[4]. Alți autori înțeleg prin competență capacitatea (aptitudinea) recunoscută de lege unui organ de urmărire penală sau unei instanțe judecătorești de a urmări, respectiv de a judeca și soluționa o anumită cauză penală, cu excluderea de la această activitate judiciară a celorlalte organe de urmărire penală sau instanțe judecătorești^[5]. Împuternicirea dată de lege presupune, pe de o parte, puterea de a urmări sau judeca o anumită cauză penală care conferă autoritate juridică actelor procesuale ce se efectuează, iar,

[1] TR. POP, *op. cit.*, vol. II, p. 89.

[2] G. ANTONIU, C. BULAI, *op. cit.*, p. 559.

[3] TR. POP, *op. cit.*, vol. II, p. 121.

[4] I. NEAGU, *op. cit.*, p. 278.

[5] GR.GR. THEODORU, *op. cit.*, p. 240.

pe de altă parte, obligația de a urmări și judeca pricinile repartizate prin lege, orice refuz fiind considerat ca o încălcare a obligațiilor de serviciu.

Competența este definită și ca **puterea sau aptitudinea unui organ judiciar determinat de a soluționa o cauză penală**. Organul judiciar trebuie să posede această aptitudine, denumită competență^[1]. Competența astfel definită este alcătuită dintr-un ansamblu de reguli care sunt de ordine publică și care nu pot constitui obiectul unei înțelegeri^[2].

185. Importanță. Efectul instituției constă în faptul că o cauză penală nu poate fi soluționată la întâmplare, de oricare organ judiciar, în înfăptuirea actului de justiție impunându-se, pentru o judicioasă soluționare a cauzei, existența unor criterii cu ajutorul cărora este determinat organul judiciar care are „aptitudinea” de a soluționa o anumită cauză penală.

Necesitatea acestor criterii, concretizate în **reguli de competență**, este dată de varietatea faptelor penale săvârșite, de locul săvârșirii, cât și de natura și gravitatea lor. Din acest punct de vedere, regulile de competență determină organul judiciar competent să soluționeze o cauză penală ce are ca obiect o faptă săvârșită într-un anumit loc și de o anumită gravitate, într-o anumită etapă procesuală, cu luarea în considerare, când legea o impune, și a calității autorului faptei.

Competența trebuie înțeleasă ca factorul care determină capacitatea exercitată de organul judiciar asupra unor cauze, prin efectuarea de acte, dispunerea unor măsuri, luarea unor decizii, cât și delimitarea sa față de celelalte organe judiciare.

Competența are un înțeles **în sens pozitiv**, ca împuternicire a organelor judiciare pentru realizarea anumitor activități procesuale în procesul penal, sau unul **în sens negativ**, ca o limitare a posibilității acestor organe, prin care se delimitează sfera atribuțiilor lor de ale celorlalte organe judiciare. Factorul comun al celor două elemente de determinare a competenței în procesul penal îl constituie aplicarea unor sancțiuni procedurale în ambele cazuri, care au ca efect final respectarea regulilor de competență stabilite de legiuitor.

Secțiunea a 2-a. Formele competenței în materie penală

186. Considerații generale. În concret, delimitarea, repartizarea jurisdicției, adică a puterii de a decide soluționarea cauzelor penale, între diferitele organe judiciare este rezultatul utilizării formelor (felurilor) de competență. După aceste forme ale competenței sunt repartizate cauzele între categorii de organe judiciare diferite, cu circumscripții teritoriale diferite sau chiar în cadrul aceluiași organ judiciar (de exemplu, între judecătorii, tribunale, curți de apel). Necesitatea individualizării organelor judiciare

[1] J. PRADEL, *op. cit.*, p. 76.

[2] Rezultă trei consecințe din faptul că regulile de competență sunt de ordine publică: părțile nu pot încheia o convenție cu privire la regulile de competență, părțile pot invoca totuși excepția de necompetență în fața tuturor instanțelor, iar în cazul tăcerii părților, din oficiu, judecătorul își verifică competența (J. PRADEL, *op. cit.*, p. 78).

care urmează a soluționa cauzele penale a impus utilizarea conceptului de **formă sau modalitate a competenței**, care constituie criteriul în funcție de care se diferențiază capacitatea acestor organe de a urmări sau judeca diversele cauze penale^[1].

Potrivit opiniilor exprimate în teoria procesuală a competențelor, unele forme sunt considerate fundamentale, caracter dat de necesitatea lor în determinarea în concret a competenței unui anumit organ judiciar pentru o anumită cauză^[2]. Sunt considerate **forme fundamentale** ale competenței: **competența funcțională, competența materială, competența teritorială**.

Pentru ca actele întocmite să fie valabile, aceste criterii trebuie **îndeplinite concomitent**, adică, la momentul îndeplinirii atribuțiilor sale, organul judiciar trebuie să fie în același timp competent material, teritorial și funcțional, altfel actul întocmit poate fi contestat, întrucât a fost realizat de un organ incompetent, și se poate solicita anularea lui.

În unele cazuri, dacă prin utilizarea acestor feluri ale competenței nu poate fi determinat organul judiciar competent, pot fi folosite și altele, apreciate ca fiind **cu caracter subsidiar**, și anume **competența personală, competența specială, competența excepțională**.

§1. Formele fundamentale ale competenței

187. Competența funcțională (*ratione officii*). Denumită și **competență după atribuții**, competența funcțională este determinată de atribuțiile proprii pe care fiecare organ judiciar le are de îndeplinit în desfășurarea procesului penal. Codul de procedură penală conține norme prin care se stabilesc atribuțiile fiecărui organ judiciar în fazele și etapele procesului penal, determinându-se astfel funcția și rolul atribuite prin lege^[3]. Atribuțiile privind urmărirea penală sunt diferite de atribuțiile îndeplinite în faza judecătii, după cum judecata în primă instanță este diferită de judecata în apel.

Cu toate că, din momentul declanșării procesului penal până la pronunțarea hotărârii judecătorești, desfășurarea procesului penal privește aceeași faptă penală, intervenția fiecărui organ judiciar este diferită, fiind limitată doar la atribuțiile prevăzute de lege în exercițiul funcției procesuale în care este prezent (conform art. 3 CPP, în procesul penal se exercită funcția de urmărire penală, funcția de dispoziție asupra drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei în faza de urmărire penală, funcția de verificare a legalității trimiterii ori netrimiterii în judecată și funcția de judecată).

Prin această formă a competenței se determină competența generală a unui organ judiciar față de celelalte organe judiciare. Cercetarea penală se efectuează de regulă de organele de cercetare penală, după cum trimiterea în judecată este de competența exclusivă a procurorului. Judecătorul de drepturi și libertăți soluționează cereri, plângeri, contestații în cazurile prevăzute de lege în cursul urmăririi penale, iar judecătorul de cameră preliminară verifică competența și legalitatea sesizării instanței.

[1] N. VOLONCIU, *op. cit.*, vol. I, p. 275.

[2] *Ibidem*.

[3] TR. POP, *op. cit.*, vol. II, p. 126.

Totodată, cu ajutorul competenței funcționale sunt determinate **categoriile de activități pe care le poate desfășura un anumit organ judiciar în cadrul competenței sale generale**^[1]. În funcție de atribuții, în cadrul competenței generale a instanțelor, este stabilită instanța care judecă în primă instanță și care judecă aceeași cauză în căile de atac.

Unele atribuții sunt date în competența funcțională exclusivă a unor organe, indiferent de cauză, de exemplu, recursul în interesul legii este judecat numai de Înalta Curte de Casație și Justiție. Sfera atribuțiilor ce compun competența funcțională privește și alte activități, cum sunt măsurile procesuale, conflictele de competență, strămutarea etc.

188. Competența materială (*ratione materiae*)

188.1. Noțiune. Această formă a competenței este determinată de **obiectul cauzei penale**, adică de fapta care a generat conflictul de drept penal, cu privire la care se derulează activități specifice domeniului judiciar.

Regulile de competență materială disciplinează înfăptuirea actului de justiție, în sensul realizării unei corespondențe între natura, gravitatea, complexitatea cauzelor penale și organul judiciar corespunzător din sistemul judiciar care, din punct de vedere tehnic, este cel mai potrivit să le soluționeze.

Necesitatea criteriului este determinată de faptul că organele judiciare sunt organizate într-un sistem unitar, de aceea, este necesar a se stabili care organ din ierarhia sistemului judiciar are capacitatea procesuală să soluționeze o anumită cauză penală (determinarea competenței pe linie verticală). Trebuie să existe precizări de natura regulilor de competență care să indice care dintre instanțe va soluționa infracțiunea **în primă instanță**^[2] (judecătoria, tribunalul, curtea de apel sau Înalta Curte de Casație și Justiție).

Competența materială **stabilește care dintre organele jurisdicționale de grad diferit poate soluționa anumite categorii de cauze penale în primă instanță.**

188.2. Criterii și sisteme de determinare. Sunt cunoscute drept criterii pentru stabilirea acestei forme de competență **natura, gravitatea infracțiunii sau complexitatea acesteia**^[3]. Criteriile sunt în strânsă legătură sau chiar determinate de valoarea socială

^[1] I. NEAGU, *op. cit.*, p. 280.

^[2] În doctrină se precizează că divizarea, clasificarea în unele legislații în crime, delictе și contravenții ar trebui să aibă drept criteriu principal natura infracțiunii. Această clasificare tripartită a infracțiunilor (prezentă și în legislația noastră penală până în anul 1954) a fost aplicată mai întâi în legislația Revoluției franceze, după care a fost preluată și transpusă în formă de act normativ în Codul penal din 1810. Însă nu această divizare (de natură substanțială) a precedat divizarea tripartită a procedurilor, jurisdicțiilor (constând în organizarea sistemului judiciar), întrucât Codul francez de instrucție criminală (de procedură penală) a fost adoptat anterior celui penal, în anul 1808. În acest context, s-a apreciat că divizarea penală a fost determinată de divizarea procedurală, întrucât „interesul procedural al instanțelor a determinat divizarea tripartită a infracțiunilor și a creat o perfectă simetrie între categoriile de jurisdicție și categoriile de infracțiuni”. A se vedea TR. POP, *op. cit.*, vol. II, p. 144.

^[3] N. VOLONCIU, *op. cit.*, vol. I, p. 278.

ocrotită de legea penală, de complexitatea activităților procesuale necesare soluționării cauzelor penale, care au un corespondent în natura și în limitele sancțiunii penale prevăzute de lege^[1].

Natura infracțiunilor săvârșite delimitează competența materială a instanțelor de drept comun (civile) față de instanțele militare (de exemplu, infracțiunile de dezertare, încălcarea a consemnului etc. sunt de competența instanțelor militare).

Criteriile care determină competența materială disting și în cadrul fiecărei categorii de organe judiciare, în funcție de locul pe care îl ocupă în ierarhia acestora. **Complexitatea, gravitatea faptelor** determină competența materială diferită a judecătorilor față de tribunale sau curți de apel.

Aceste criterii sunt utilizate în **diferite sisteme de determinare a competenței materiale**. Astfel, poate fi utilizată metoda **determinării abstracte (generale)**, competența materială a organului judiciar fiind stabilită^[2] prin desemnarea unor grupe sau categorii mari de infracțiuni **în mod generic**, fără a se proceda la o enumerare a lor. De exemplu, potrivit art. 35 CPP, judecătorii judecă în primă instanță **toate infracțiunile**, cu excepția celor date în competența altor instanțe; potrivit art. 57 alin. (1) CPP, organele de cercetare ale poliției judiciare efectuează cercetarea penală pentru **orice infracțiune** care nu este dată, prin lege, în competența altor organe de cercetare penală speciale sau procurorului. Potrivit art. 6 CPP italian, tribunalul soluționează cauzele care nu sunt de competența judecătorului de pace și a curții cu juri (Secțiunea a II-a a Capitolului II din Titlul I al Cărții întâi din Prima parte a Codului de procedură penală italian este intitulată „Competența materială” și cuprinde art. 5-7).

În cazul **determinării individuale**, competența materială a unui anumit organ judiciar este delimitată prin enumerarea infracțiunilor în textul de lege. De exemplu, în cuprinsul art. 38 CPP sunt precizate, prin enumerare, infracțiunile judecate de curtea de apel, iar în art. 36 infracțiunile de competența tribunalului.

De regulă, legislațiile care adoptă aceste sisteme combină cele două metode, cum este și cazul Codului nostru de procedură penală.

Acțiunea civilă exercitată în procesul penal nu impune reguli de competență, doar soluționarea laturii penale fiind determinantă la stabilirea organului judiciar competent.

În cazul legislațiilor care au adoptat sistemul tripartit al infracțiunilor – crime, delicta și contravenții –, această divizare se regăsește și pe planul competenței, fiecare categorie fiind de competența unor instanțe de grad diferit^[3]. Competența este **determinată legal**, întrucât este stabilită prin lege competența materială a unui organ judiciar pentru o anumită infracțiune sau un grup de infracțiuni.

Criteriul judiciar se caracterizează prin lăsarea la aprecierea organului judiciar, într-o anumită măsură, a stabilirii competenței materiale (de regulă, a organului judiciar din ierarhia sistemului). În acest caz, are importanță, în primul rând, gravitatea în concret a infracțiunii, și nu o abordare teoretică a incriminării. Judecătorul sau procurorul apreciază în concret care sunt șansele, ținând cont de probele administrate, pentru

^[1] Întrucât gravitatea infracțiunii este evaluată și prin pedeapsă, competența materială este determinată și de gravitatea pedepsei.

^[2] I. NEAGU, *op. cit.*, p. 292; N. VOLONCIU, *op. cit.*, vol. I, p. 278.

^[3] J. PRADEL, *op. cit.*, p. 79.

obținerea unei soluții adecvate, infracțiunea fiind calificată în funcție și de impactul social sau de personalitatea infractorului^[1].

Nerespectarea acestor reguli influențează negativ înfăptuirea actului de justiție, administrarea justiției și obținerea rezultatelor preconizate. În cazul constatării încălcării regulilor privind competența instanțelor judecătorești, atunci când judecata a fost efectuată de o instanță inferioară celei legal competente, sancțiunea aplicată este **nulitatea absolută**, conform art. 281 alin. (1) lit. b) CPP. Această împrejurare constituie și caz de recurs în casație, prevăzut de art. 438 alin. (1) pct. 1 CPP. Aceeași sancțiune intervine și în caz de încălcare a competenței organelor de urmărire penală, potrivit Deciziei Curții Constituționale nr. 302/2017^[2]. Încălcarea celorlalte norme privind competența materială atrage aplicarea sancțiunii **nulității relative**, în condițiile art. 282 CPP.

189. Competența teritorială (*ratione loci*)

189.1. Noțiune. Doar folosirea criteriului competenței materiale, care stabilește gradul organului judiciar care urmează să soluționeze o cauză concretă, nu poate fi determinant pentru stabilirea competenței. Este necesar și un criteriu care să stabilească organul judiciar ce urmează să soluționeze o cauză concretă, dintre organele judiciare **de același grad** (delimitare pe orizontală).

Competența teritorială constituie **criteriul prin care se determină organul judiciar competent să soluționeze o cauză penală dintre organele judiciare de același grad**.

Acest criteriu realizează departajarea organelor judiciare egale în grad cu aceeași competență materială, în funcție de limitele teritoriale prestabilite, determinând întinderea teritorială a competenței materiale a organelor judiciare, în care acestea au capacitatea să își exercite jurisdicția.

Codul de procedură penală cuprinde reglementări distincte privind competența teritorială, după cum **infracțiunea a fost comisă în țară sau în afara teritoriului României**.

189.2. Competența teritorială pentru infracțiunile săvârșite pe teritoriul României. Pentru stabilirea competenței organului judiciar în cazul infracțiunii săvârșite pe teritoriul țării, legea fixează criteriile ce țin de o localizare în spațiu.

Potrivit art. 41 alin. (1) CPP, competența după teritoriu, pentru infracțiunile săvârșite pe teritoriul țării, este determinată, **în ordine**, de:

- a) locul săvârșirii infracțiunii (*forum delicti comissi*);
- b) locul în care a fost prins suspectul sau inculpatul (*forum deprehensionis*);

^[1] În art. 30 alin. (3) CPP 1968 se prevedea faptul că, atunci când urmărirea penală se efectua de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție sau de către parchetele de pe lângă curțile de apel ori de pe lângă tribunale sau de către un organ de cercetare central ori județean, procurorul, prin rechizitoriu, stabilea căreia dintre instanțele prevăzute în alin. (1) al aceluiași articol îi revenea competența de a judeca, ținând seama ca, în raport cu împrejurările cauzei, să fie asigurată buna desfășurare a procesului penal.

^[2] M. Of. nr. 566 din 17 iulie 2017. Prin această decizie, Curtea Constituțională a decis că soluția legislativă cuprinsă în dispozițiile art. 281 alin. (1) lit. b) CPP, care nu reglementează în categoria nulităților absolute încălcarea dispozițiilor referitoare la competența materială și după calitatea persoanei a organului de urmărire penală, este neconstituțională.

c) locuința suspectului sau inculpatului persoană fizică ori, după caz, sediul inculpatului persoană juridică, la momentul la care a săvârșit fapta (*forum domicilii*)^[1];

d) locuința sau, după caz, sediul persoanei vătămate.

Pentru a elimina eventuale controverse privind conținutul termenilor în legătură cu care este stabilită competența teritorială, în lege este definit **locul săvârșirii infracțiunii** ca fiind locul unde s-a desfășurat activitatea infracțională, în totul sau în parte, ori locul unde s-a produs urmarea acesteia.

Ca o consecință, dacă potrivit acestor dispoziții o infracțiune a fost săvârșită în circumscripția mai multor instanțe, **oricare dintre acestea este competentă să o judece** (are această vocație). Acestea sunt deopotrivă competente să judece, competența efectivă fiind atrasă și de îndeplinirea celorlalte criterii prevăzute de lege.

Dacă **a fost sesizat numai unul dintre organele judiciare** indicate în art. 41 alin. (1) CPP, acesta va soluționa cauza. Întrucât celelalte organe judiciare nu sunt implicate, deoarece nu au fost sesizate în condițiile legii, reacția lor pe plan procesual penal nu este justificată.

Criteriile prevăzute la art. 41 alin. (1) CPP operează, în ordinea prevăzută pentru stabilirea competenței, în cazul în care **sunt sesizate mai multe organe judiciare**, astfel:

a) **în cazul sesizării simultane**. Dacă două sau mai multe instanțe sunt sesizate cu aceeași infracțiune, la aceeași dată, instanța competentă este stabilită **conform ordinii de prioritate prevăzute în text (preferință legală)**. De exemplu, dacă printre instanțele sesizate simultan este și instanța de la locul săvârșirii infracțiunii, aceasta va soluționa cauza, fiind prima în ordinea de prioritate prevăzută de lege. Dacă sunt sesizate numai celelalte instanțe, competența va fi stabilită pentru instanța de la locul prinderii suspectului sau inculpatului.

Această ipoteză presupune sesizarea simultană de către procurori a două sau mai multor instanțe, ceea ce este puțin probabil, întrucât incidentele procedurale privind stabilirea instanței competente pot fi rezolvate deja în cursul urmăririi penale (de exemplu, în cazul unor conflicte de competență)^[2]. În această ipoteză, urmărirea penală a fost efectuată de către organul de urmărire penală stabilit potrivit ordinii prevăzute în art. 41 alin. (1) CPP;

b) potrivit art. 41 alin. (5) teza II-a CPP, ordinea de prioritate prevăzută la alin. (1) se aplică și în cazul în care **urmărirea penală s-a efectuat cu nerespectarea acesteia**. Potrivit acestei precizări, dacă urmărirea penală a fost efectuată cu nerespectarea priorităților (preferinței legale) stabilite în text pentru determinarea competenței teritoriale, organul de urmărire penală va sesiza instanța competentă potrivit acestei ordini^[3].

^[1] Este locul unde acesta **locuiește efectiv**, chiar dacă nu coincide cu domiciliul său.

^[2] Sesizarea simultană a două sau mai multor instanțe era posibilă potrivit codului anterior (până la modificarea acestuia prin Legea nr. 356/2006), întrucât instanța putea fi sesizată nu numai de procuror, dar și de partea vătămată, prin introducerea plângerii prealabile pentru infracțiunile prevăzute în cod, în cazul cărora acțiunea penală se punea în mișcare la plângerea prealabilă.

^[3] C. VOICU, în N. VOLONCIU, A.S. UZLĂU (COORD.), *op. cit.*, p. 127-128.

Ordinea de prioritate stabilită prin art. 41 alin. (1) CPP corespunde unor necesități procedurale privind rezolvarea cauzelor penale în cele mai bune condiții (condiții privind administrarea probelor, identificarea lor, a făptuitorului, cel mai bine plasat din acest punct de vedere fiind organul judiciar de la locul săvârșirii faptei; dacă nu este sesizat acest organ judiciar, cel de la locul prinderii suspectului sau inculpatului poate oferi datele cele mai importante comparativ cu cel de la locul unde locuiește acesta ori unde locuiește persoana vătămată);

c) în cazul **sesizărilor succesive** (două sau mai multe instanțe sunt sesizate la date diferite cu privire la săvârșirea aceleiași infracțiuni, de aceeași persoană), competența teritorială este determinată **în favoarea instanței mai întâi sesizate**, prioritatea legală (cazul sesizărilor simultane) fiind înlocuită cu **preferința cronologică**. Regula este aplicabilă în următoarele situații:

– sunt sesizate succesiv două sau mai multe instanțe dintre cele prevăzute la art. 41 alin. (1) CPP;

– niciunul dintre locurile prevăzute la art. 41 alin. (1) nu este cunoscut.

În primul caz, potrivit acestei reguli, dacă sunt sesizate succesiv mai multe instanțe competente teritorial potrivit criteriilor prevăzute în art. 41 alin. (1) CPP, competența va aparține instanței mai întâi sesizate. Dacă prima sesizată a fost instanța de la locul prinderii suspectului sau inculpatului și ulterior cea de la locul săvârșirii faptei, competența aparține instanței mai întâi sesizate, cea de la locul prinderii suspectului sau inculpatului. Regula funcționează în această formă dacă urmărirea penală a fost efectuată **cu respectarea ordinii de preferință prevăzute în art. 41 alin. (1)**. Altfel, potrivit art. 41 alin. (5) teza a II-a (dacă urmărirea s-a efectuat cu nerespectarea acestei ordini), se va aplica ordinea de prioritate prevăzută la alin. (1).

În cazul în care niciunul dintre locurile arătate în art. 41 alin. (1) CPP nu este cunoscut, competența revine organului judiciar care a fost mai întâi sesizat. În această ipoteză, din conținutul sesizării (plângere, denunț etc.) nu rezultă niciunul dintre criteriile prevăzute în art. 41 alin. (1), astfel încât competența va fi atribuită unui alt organ, primul sesizat, determinat de necesitatea efectuării primelor cercetări, mai ales dacă impun urgență.

În unele situații, motivat de **necesități procesuale**, cum este asigurarea obiectivității, imparțialității organului judiciar, din inițiativa părților sau a organului judiciar, poate fi **schimbată ordinea** privind determinarea competenței teritoriale. Astfel, cauza poate fi strămutată de la o instanță la alta, egală în grad, cu o altă competență teritorială (la cererea părților, a persoanei vătămate sau a procurorului), sau poate fi desemnată o altă instanță pentru judecarea cauzei, ca urmare a solicitării procurorului (conform art. 76 CPP).

De asemenea, este posibil ca, în urma admiterii unei cereri de abținere sau de recuzare, să nu mai poată fi desemnat un judecător de la instanța respectivă (la instanțele care nu sunt organizate pe secții) sau de la altă secție a aceleiași instanțe, cu aceeași specializare (la instanțele care sunt organizate pe secții), competentă să continue judecata. În această situație, judecătorul de la instanța ierarhic superioară va desemna o altă instanță egală în grad cu instanța în fața căreia s-a formulat declarația de abținere sau cererea de recuzare, din circumscripția aceleiași curți de apel sau din

circumscripția unei curți de apel învecinate. În acest caz, admiterea abținerii sau a recuzării are ca efect și strămutarea cauzei, adică atribuirea competenței soluționării în continuare unui alt organ judiciar, egal în grad însă, cu aceeași competență materială.

În materie civilă, pentru înlăturarea oricăror suspiciuni de soluționare părtinitoare a cauzei (determinată de calitatea părților), dacă judecătorul are calitatea de reclamant sau pârât, nu este posibilă sesizarea instanței competente, în cazul în care instanța este cea la care judecătorul își desfășoară activitatea. În acest caz, conform art. 127 CPC (denumit „Competența facultativă”), reclamantul are posibilitatea de a alege una dintre instanțele indicate de lege^[1].

189.3. Competența teritorială a organelor de urmărire penală. Este competent să efectueze ori, după caz, să conducă și să supravegheze urmărirea penală **procurorul de la parchetul corespunzător instanței care, potrivit legii, judecă în primă instanță cauza**, cu excepția cazurilor în care legea prevede altfel^[2] [art. 56 alin. (6) CPP]. În acest mod, competența procurorului este determinată prin trimitere la criteriile de stabilire a competenței instanțelor judecătorești.

Ca o consecință a acestei reguli privind competența organelor de urmărire penală, dispozițiile privind competența teritorială a instanțelor (pentru infracțiunile săvârșite pe

^[1] Conform art. 127 CPC, astfel cum a fost modificat prin Legea nr. 310/2018 (M. Of. nr. 1074 din 18 decembrie 2018), dacă un judecător are calitatea de reclamant într-o cauză de competența instanței la care își desfășoară activitatea sau a unei instanțe inferioare acesteia, va sesiza una dintre instanțele judecătorești de același grad aflate în circumscripția oricăreia dintre curțile de apel învecinate cu curtea de apel în a cărei circumscripție se află instanța la care își desfășoară activitatea. În cazul cererii introduse împotriva unui judecător care ar fi de competența instanței la care acesta își desfășoară activitatea sau a unei instanțe inferioare acesteia, reclamantul poate sesiza una dintre instanțele judecătorești de același grad aflate în circumscripția oricăreia dintre curțile de apel învecinate cu curtea de apel în a cărei circumscripție se află instanța care ar fi fost competentă, potrivit legii. Aceste dispoziții se aplică în mod corespunzător și în ipoteza în care o instanță de judecată are calitatea de reclamant sau de pârât, după caz, precum și în cazul procurorilor, asistenților judiciari și grefierilor.

^[2] Dispozițiile art. 56 alin. (6) CPP sunt similare celor cuprinse în art. 209 alin. (4) CPP 1968. Codul de procedură penală, cu diferite justificări, cuprinde norme conform cărora supravegherea sau efectuarea urmăririi penale poate fi efectuată de alt procuror: potrivit art. 325 alin. (1), procurorii din cadrul parchetului ierarhic superior pot prelua, în vederea efectuării sau supravegherii urmăririi penale, cauze de competența parchetelor ierarhic inferioare, prin dispoziția motivată a conducătorului parchetului ierarhic superior. De asemenea, potrivit art. 326, când există o suspiciune rezonabilă că activitatea de urmărire penală este afectată din pricina împrejurărilor cauzei sau calității părților ori a subiecților procesuali principali sau există pericolul de tulburare a ordinii publice, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, la cererea părților, a unui subiect procesual principal sau din oficiu, poate trimite cauza la un parchet egal în grad, dispozițiile art. 73 și art. 74 (din materia strămutării) fiind aplicabile în mod corespunzător. În aceste cazuri, urmărirea penală este efectuată, din punct de vedere al competenței teritoriale, de un parchet competent, dar ulterior va sesiza, dacă este cazul, instanța competentă material și teritorial, conform regulilor stabilite în art. 41 CPP.

teritoriul României sau în afara acestuia), reunirea cauzelor, disjungerea și competența în caz de schimbare a calității inculpatului **se aplică în mod corespunzător și în cursul urmăririi penale** [art. 63 alin. (1) CPP]; **nu sunt aplicabile** dispozițiile privind prorogarea de competență în cazul schimbării încadrării juridice sau a calificării faptei (art. 49 CPP).

Referitor la stabilirea competenței teritoriale, se prevede expres că urmărirea se va efectua de către organele de urmărire penală **din circumscripția instanțelor competente să judece cauza în primă instanță**, dacă legea nu dispune altfel [art. 63 alin. (3) CPP].

189.4. Competența în cazul infracțiunilor săvârșite pe o navă sau aeronavă. Din definirea prin lege a teritoriului României reiese necesitatea reglementării competenței teritoriale în cazul **infracțiunilor săvârșite pe o navă sau aeronavă românească** [potrivit art. 8 alin. (3) CP, prin infracțiune săvârșită pe teritoriul României se înțelege orice infracțiune comisă pe întinderea de pământ, în marea teritorială și apele cu solul, subsolul și spațiul aerian, cuprinse între frontierele de stat, ori **pe o navă sub pavilion românesc sau pe o aeronavă înmatriculată în România**].

Infracțiunea săvârșită, în România, pe o navă sub pavilion românesc este de competența instanței în a cărei circumscripție se află primul port român în care ancorează nava, în afară de cazul în care prin lege se dispune altfel.

Infracțiunea săvârșită, în România, pe o aeronavă înmatriculată în România este de competența instanței în a cărei circumscripție se află primul loc de aterizare pe teritoriul român.

Dacă nava **nu ancorează** într-un port român sau dacă aeronava **nu aterizează** pe teritoriul român, iar competența nu se poate determina potrivit art. 41 alin. (1) CPP, va fi competentă instanța mai întâi sesizată.

Criterii privind competența teritorială sunt stabilite și prin art. 42¹ din Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară. Potrivit acestui text, **în cauzele maritime și fluviale**, circumscripțiile Tribunalelor Constanța și Galați sunt următoarele: Tribunalul Constanța – județele Constanța și Tulcea, marea teritorială, Dunărea până la mila marină 64 inclusiv; Tribunalul Galați – celelalte județe, Dunărea de la mila marină 64 în amonte până la km 1075.

189.5. Competența teritorială pentru infracțiunile săvârșite în afara teritoriului României. Pentru infracțiunile săvârșite în afara teritoriului țării, competența teritorială aparține **instanței în a cărei circumscripție își are locuința suspectul sau inculpatul persoană fizică ori, după caz, sediul inculpatul persoană juridică**. Dacă acesta nu locuiește sau, după caz, nu își are sediul în România, iar infracțiunea săvârșită este de competența judecătoreiei, cauza va fi judecată de **Judecătoria sectorului 2 București**. Dacă va fi competentă o altă instanță (decât judecătoria), cauza va fi judecată de instanța competentă după materie și calitatea persoanei din municipiul București, afară de cazul în care prin lege se dispune altfel (pot fi competente Tribunalul București, Curtea de Apel București sau Înalta Curte de Casație și Justiție).

Infracțiunea săvârșită pe o navă este de competența instanței în a cărei circumscripție se află primul port român în care ancorează nava, afară de cazul în care prin lege se dispune altfel.

Infracțiunea săvârșită pe o aeronavă este de competența instanței în a cărei circumscripție se află primul loc de aterizare pe teritoriul român.

Dacă nava **nu ancorează** într-un port român sau dacă aeronava **nu aterizează** pe teritoriul român, competența este cea prevăzută în alin. (1) și (2) ale art. 42 CPP (adică aparține instanței în a cărei circumscripție își are locuința ori sediul suspectul sau inculpatul ori Judecătoriei sectorului 2 București sau instanței competente după materie și calitatea persoanei din municipiul București), în afară de cazul în care prin lege se dispune altfel.

Dispozițiile privind competența teritorială pentru infracțiunile săvârșite în afara țării prevăzute în art. 42 CPP stabilesc o **competență unică**, întrucât nu este posibilă soluționarea cauzei de către mai multe organe judiciare, cum este posibil în cazul reglementării prevăzute la art. 41 alin. (1) din același cod. Precizarea „în afară de cazul când prin lege nu se dispune altfel” din art. 42 alin. (3) și (5) nu conduce la o competență multiplă, în final doar o singură instanță fiind competentă să soluționeze cauza^[1].

Pentru infracțiunile săvârșite în străinătate, **urmărirea penală** se efectuează de către organul de urmărire penală din circumscripția instanței competente să judece cauza [art. 56 alin. (6) CPP]. Potrivit acestor dispoziții, competența judecării unei infracțiuni de furt săvârșite în străinătate de un cetățean român, producând un prejudiciu altui cetățean român, revine, în conformitate cu art. 42 alin. (1) teza I CPP, instanței în a cărei circumscripție își are domiciliul făptuitorul^[2]. Dacă unele dintre infracțiunile conexe sunt săvârșite în afara țării de un făptuitor care nu are domiciliul și nici nu locuiește în România, iar altele în țară, competența teritorială se determină potrivit art. 41 alin. (1) CPP, nefiind aplicabile dispozițiile art. 42 alin. (1) CPP^[3].

189.6. Sancțiuni. În cazul nerespectării regulilor privind stabilirea competenței teritoriale, **excepția de necompetență teritorială** poate fi invocată din oficiu de către instanță, de către procuror, persoana vătămată sau părți, **până la începerea cercetării judecătorești**.

Sancțiunea aplicată în cazul nerespectării regulilor de competență teritorială este **nulitatea relativă**.

§2. Formele subsidiare ale competenței

190. Precizări introductive. În unele situații, având în vedere varietatea cauzelor penale determinată de natura, de gravitatea lor, de locul săvârșirii, dar și de calitatea persoanei acuzate, doar formele fundamentale ale competenței nu pot conduce la organul judiciar care deține capacitatea soluționării cauzei, fiind necesară utilizarea și a altor feluri de competență: competența personală, competența specială și competența excepțională.

191. Competența personală (*ratione personae*). De regulă, legea penală și legea procesuală penală nu sunt influențate de calitatea persoanelor (mai ales a autorului

[1] N. VOLONCIU, *op. cit.*, vol. I, p. 304.

[2] C.S.J., dec. nr. 246/1998, în B.J. 1998, p. 496-497.

[3] I. NEAGU, A. CRIȘU, *Codul de procedură penală adnotat*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 42.

infracțiunii) și, întrucât toți sunt egali în fața legii, și competența este egală pentru toți. Organele judiciare soluționează cauzele penale atribuite după competența materială și teritorială, indiferent de persoana care a comis infracțiunea.

În unele cazuri, apreciate ca justificate de legiuitor, calitatea sau starea persoanei poate atrage totuși competența unui anumit organ judiciar, diferită de cea normală. Dacă formele fundamentale sunt considerate ca **necesare**, întrucât intervin la stabilirea competenței **în fiecare cauză**, competența personală are **caracter eventual**, numai pentru **anumite cauze**, în care determină deviații de la regulile generale ale competenței.

Întrucât dispozițiile art. 48 CPP privesc doar **calitatea inculpatului**, numai deținerea de către acesta a calității respective, nu și de către celelalte părți sau subiecți procesuali principali, determină competența unui anumit organ judiciar^[1]. Calitatea făptuitorului trebuie prevăzută **în mod expres de lege** și trebuie deținută **la momentul comiterii infracțiunii**^[2]. Pierderea calității persoanei după săvârșirea infracțiunii duce și la pierderea competenței organului judiciar, determinată de acest criteriu^[3].

De exemplu, statutul de militar atrage competența instanțelor și parchetelor militare, potrivit dispozițiilor Legii nr. 304/2004. De asemenea, atrage competența soluționării cauzei calitatea de parlamentar, membru al Guvernului, procuror, judecător, avocat. De regulă, deținerea calității se stabilește după normele cuprinse în legile care reglementează activitatea instituțiilor, privind numirea în funcție și pierderea calității respective.

Starea (situația) făptuitorului poate atrage o anumită competență, de exemplu, starea de minorat impune soluționarea cauzei de judecători anume desemnați potrivit legii^[4].

Totuși, potrivit art. 48 alin. (1) CPP, dacă **după săvârșirea infracțiunii inculpatul pierde calitatea** care i-a determinat competența, **instanța rămâne competentă** să soluționeze cauza **dacă**:

- a) fapta are legătură cu atribuțiile de serviciu ale făptuitorului;
- b) s-a dat citire actului de sesizare a instanței.

În aceste cazuri, competența după calitatea persoanei rămâne câștigată cauzei^[5] din considerente de natură procesuală. În primul caz, faptul că infracțiunea are legătură cu serviciul, iar judecarea cauzei revine unor judecători care au cunoștințe în legătură cu

^[1] În prezent există și norme care determină atribuirea soluționării cauzelor penale organului judiciar în funcție de starea persoanei vătămate – dacă aceasta este un minor. În acest caz, potrivit art. 40 din Legea nr. 304/2004, competența aparține tribunalelor specializate. Pentru detalii, a se vedea A. CRIȘU, *Considerații critice privind actuala reglementare a procedurii în cauzele cu infractori minori*, în C.J. nr. 4/2006, p. 63-68.

^[2] Momentul comiterii infracțiunii este stabilit după regulile legii penale.

^[3] Potrivit art. 28 alin. (2) CPP 1936, indiferent de situație, pierderea calității după comiterea infracțiunii nu schimbă competența. Considerăm această reglementare cea mai potrivită, întrucât competența personală este justificată și de specializarea organului judiciar în domeniul respectiv.

^[4] Inculpatul care a săvârșit infracțiunea în timpul când era minor este judecat potrivit dispozițiilor procedurale speciale privitoare la minori (art. 504 și urm. CPP).

^[5] GR.GR. THEODORU, *op. cit.*, p. 262.

specificul atribuțiilor de serviciu legate de săvârșirea infracțiunii constituie o împrejurare care poate asigura o judecată mai bună. În celălalt caz, judecata deja a început, iar trimiterea cauzei unei alte instanțe mai mult ar întârzia soluționarea acesteia.

Potrivit art. 48 alin. (2) CPP, **dobândirea calității după săvârșirea infracțiunii** nu determină schimbarea competenței, **cu excepția** infracțiunilor săvârșite de persoanele prevăzute la art. 40 alin. (1) CPP^[1], pentru care competența de soluționare în primă instanță aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Dispozițiile procedurale care atrag competența organelor judiciare după calitatea persoanei asigură o mai bună soluționare a cauzelor, întrucât **permit o specializare a judecătorilor**, importantă în înfăptuirea justiției. Asemenea reglementări sunt prezente și în alte legislații, de exemplu, Codul de procedură penală francez cuprinde dispoziții similare privind infracțiunile săvârșite de minori, miniștri, magistrați, funcționari și ofițerii din poliția judiciară^[2].

192. Competența specială. De regulă, această competență este în legătură cu infracțiunile care au un anumit specific, determinat de domeniul în care sunt săvârșite și de activitatea unor organe speciale, care dețin o specializare ce asigură o mai bună soluționare a cauzelor.

În doctrină, competența specială este definită ca fiind competența unică și exclusivă pe care o au anumite organe judiciare de a rezolva cauze penale privind infracțiuni ce aduc atingere unei anumite sfere de relații sociale^[3]. În această opinie, competența specială ar trebui atribuită unor organe judiciare care aparțin unui sistem judiciar distinct, cu organizare distinctă, aflat în afara sistemului instanțelor de drept comun (potrivit acestei abordări, instanțele militare nu au o competență specială, întrucât nu se încadrează într-o astfel de ipoteză).

Dacă în reglementările anterioare erau prevăzute mai multe cazuri speciale privind competența unor organe judiciare, în prezent astfel de proceduri speciale au fost eliminate și ca o consecință a modului de organizare a instanțelor, conceput ca un **sistem unitar** care nu permite derogări.

^[1] În vechiul cod, anterior adoptării O.U.G. nr. 109/2003, art. 40 nu cuprindea formula „cu excepția infracțiunilor săvârșite de persoanele prevăzute în art. 29 pct. 1” (care preciza competența Înaltei Curți de Casație și Justiție de a judeca în primă instanță infracțiunile săvârșite de persoane cu o anumită calitate – senatori, deputați și membri din România în Parlamentul European, membrii Guvernului, judecătorii Curții Constituționale, membrii Consiliului Superior al Magistraturii, judecătorii Înaltei Curți de Casație și Justiție și procurorii de la Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție). Modificarea a fost impusă de admiterea excepției de neconstituționalitate pe această problemă, prin Decizia Curții Constituționale nr. 67/2003 (M. Of. nr. 178 din 21 martie 2003). Pentru detalii, a se vedea I. NEAGU, *op. cit.*, p. 301.

^[2] G. STEFANI, G. LEVASSEUR, B. BOULOC, *op. cit.*, p. 412-414.

^[3] I. NEAGU, *op. cit.*, p. 290.

Competențe speciale au completurile specializate maritime și fluviale din cadrul tribunalelor sau curților de apel, care soluționează infracțiunile săvârșite în legătură cu regimul de navigație maritim și fluvial^[1].

În art. 126 alin. (5) teza a II-a din Constituție (referitor la instanțele judecătorești) se precizează faptul că prin lege organică pot fi înființate instanțe specializate în anumite materii, cu posibilitatea participării, după caz, a unor persoane din afara magistraturii. Din redactarea textului nu rezultă felul participării persoanelor din afara magistraturii la activitatea instanțelor specializate. Aceasta poate fi concretizată printr-o participare efectivă la activitatea jurisdicțională sau prin consultanță.

Potrivit legii, pentru infracțiunile săvârșite de minori funcționează instanțe specializate. Conform art. 40 din Legea nr. 304/2004, completurile și secțiile specializate pentru minori și familie, precum și tribunalele specializate pentru minori și familie judecă atât infracțiunile săvârșite de minori, cât și infracțiunile săvârșite asupra minorilor. Când în aceeași cauză sunt mai mulți inculpați, unii minori și alții majori, și nu este posibilă disjungerea, competența aparține tribunalului specializat pentru minori și familie.

În materie penală pot fi înființate instanțe cu o competență specială pentru soluționarea infracțiunilor din Codul vamal, infracțiunilor din domeniul afacerilor, a celor de natură fiscală etc.^[2]

193. Competența excepțională. Competența excepțională sau extraordinară este determinată de evenimente, împrejurări cu totul deosebite (de exemplu, stare de război). Având în vedere natura factorilor care o determină, această competență este vremelnică, **limitată în timp**. Pentru motive bine întemeiate, anumite cauze penale sunt luate din competența unor organe judiciare care le soluționau în mod obișnuit și date în competența altor organe judiciare, extraordinare. Această jurisdicție este determinată de apariția unor circumstanțe, evenimente cu caracter extraordinar, valabilă doar pe durata lor, de aceea, este considerată **excepțională și temporară**. De exemplu, prin Decretul-lege nr. 7/1990 au fost înființate tribunalele militare extraordinare pentru judecarea și pedepsirea actelor teroriste, existența lor fiind determinată de o situație de excepție, având competențe extraordinare cu caracter temporar. Cei care compun instanțele pot fi și de altă specialitate, nu neapărat din rândul magistraților (de exemplu, militari).

Jurisdicția ordinară nu este determinată de situații excepționale, este stabilită anterior faptelor, evenimentelor care urmează a fi judecate și se caracterizează prin **normalitate și stabilitate**.

Potrivit art. 126 alin. (5) teza I din Constituție, este **interzisă înființarea de instanțe extraordinare**, așa încât, pentru viitor, tratarea problematicii competenței extraordinare este doar doctrinară.

^[1] Potrivit art. 35 alin. (2) și art. 36 alin. (3) din Legea nr. 304/2004, în cadrul curților de apel și al tribunalelor funcționează completuri specializate pentru cauze maritime și fluviale, iar circumscripțiile Tribunalului Constanța și Galați în cauzele maritime și fluviale sunt precizate în art. 42¹ din aceeași lege.

^[2] Înființarea instanțelor specializate este posibilă în condițiile art. 39 și urm. din Legea nr. 304/2004.